

5779

Torah from Around the World

Zedenleer is de grammatica van de godsdienst. Het is gemakkelijker naar de letter te handelen dan goed te handelen.

Ludwig Börne (geboren als Loeb Baruch, 1786 – 1837),

Duits-joods politiek schrijver en satirist

Sjabbat 12 januari 2019 / 6 Sjewat 5779, Bo, Sjemot/Exodus 10:1 - 13:16

Tanach blz. 127 - 135

Haftara: II Divré Hajamiem/II Kronieken 35:1 - 19

Tanach blz. 1827 - 1829

vertaler: Benjamin Cohen

Commentaar: Rabbijn Steven Carr Ruben, emeritus rabbijn van Kehillat Israel Reconstructionist Congregation in Pacific Palisades, Californië.

[Het Engelse origineel](#)

Verantwoordelijkheid en hardnekkigheid

„Hoe weet je dat je echt volwassen bent?" Ik herinner me dat deze vraag op een avond door een van mijn vierde-klassers werd gesteld. Het leidde tot een van onze meest bedachtzame en beschouwende discussies van het hele jaar.

De meeste leerlingen (allen vijftien jaar oud) uitten de één na de ander, en in de meest sterke bewoordingen, de wens volwassen te worden en het verlangen onafhankelijk van hun ouders te zijn. Ze wensten "als volwassenen" behandeld te worden, te worden vertrouwd door hun ouders en gerespecteerd door de volwassenen met wie ze op school of in de gemeenschap in aanraking kwamen. Maar er waren ook een paar studenten die toegaven dat de gedachte aan opgroeien en op zichzelf staan, zichzelf te moeten verzorgen, eigen beslissingen te moeten nemen, en aan de kost te moeten komen, hen angst inboezemde. Ze vonden het helemaal prima om het onvermijdelijke zo lang mogelijk uit te stellen, thuis te wonen en door hun ouders verzorgd te worden.

Maar de meest intense momenten in de discussie kwamen toen ik mijn eigen definitie van wanneer je weet dat je volwassen bent met hen deelde. Ik zei tegen hen dat volwassen worden weinig van doen heeft met het bereiken van een bepaalde leeftijd of levensfase, maar dat het in wezen gaat over het bereiken van emotionele volwassenheid. En je weet dat iemand emotioneel volwassen is geworden wanneer hij of zij voor de eerste maal volledige verantwoordelijkheid voor zijn of haar handelen accepteert. Ik stelde voor dat zolang je redenen buiten jezelf blijft vinden voor je gedrag, zolang je doorgaat met rechtvaardiging te zoeken voor de dingen die je doet in het leven in wat je overkomt, je nog geen echte volwassenheid hebt bereikt.

Het is een feit dat één van de meest serieuze ethische uitdagingen van onze tijd de alom aanwezige ontkenning van persoonlijke verantwoordelijkheid is. Onze samenleving lijkt steeds meer individuen te bevatten die de schuld voor hun handelen maar al te graag bij iets of iemand anders leggen - hun ouders, hun leeftijdgenoten, hun leraren, hun inkomensniveau, hun ras, hun religieuze opvoeding, of wat voor "bijzondere omstandigheden" dan ook, die hen "maakten tot wat ze zijn".

Het fundamentele probleem met zo'n redenering is dit: als je één ander persoon kunt vinden die dezelfde of vergelijkbare levenservaring heeft maar andere gedragskeuzes heeft gemaakt dan jij, dan ontkracht dat de rechtvaardigingen die je voor je eigen gedrag gebruikt.

Daarmee komen we bij de sidra van deze week, Bo. Daarin komt één van de meest problematische ethische dilemma's van de hele Tora voor het voetlicht. Het betreft een kwestie die in z'n geheel afhangt van de vraag naar persoonlijke verantwoordelijkheid en de relatie daarvan tot morele aansprakelijkheid. Deze kwestie heeft Tora-lezers al vele generaties lang in verwarring gebracht: de veroordeling door de joodse traditie van de farao, omdat deze weigerde de Jisraëlitische slaven vrij te laten totdat Mosjé en God de Egyptenaren tien vernietigende plagen toebrengen, eindigend met de dood van al die onschuldige Egyptische eerstgeborenen.

Het morele dilemma ligt in de nadruk die God er gedurende dit drama op legt, dat het God is die steeds maar weer de farao hardnekkig maakt, zijn hart verhardt, zodat hij zal weigeren toe te geven aan de smeekbede van Mosjé: „Laat mijn volk gaan." Als het God is die farao's hart verhardt, waarom houden we dan niet God, in plaats van farao, verantwoordelijk voor de weigering van de farao, voor het voortduren van de lijdensweg der Jisraëlieten en voor de noodzaak uiteindelijk al die onschuldige Egyptenaren te vernietigen?

Alhoewel de Rabbijnen van de Talmoed, de Midrasj en de hele latere joodse geschiedenis grote moeite doen om Gods schuld weg te verklaren, geloof ik dat het ultieme antwoord in de eerste woorden van de sidra van deze week te vinden is. „De Eeuwige zei tegen Mosjé: ‘Ga naar de farao, want ik heb hem en zijn hovelingen zo halsstarrig gemaakt om in Egypte al deze wonderen te kunnen doen. Ook wil ik dat jij aan je kinderen en kleinkinderen kunt vertellen hoe hard ik tegen de Egyptenaren ben opgetreden en welke wonderen ik bij hen heb verricht. Dan zullen jullie inzien dat ik de Eeuwige ben.' (Sjemot/Exodus 10:1 - 2)

Dat is het verhaal, en dat is de reden. Het hele verhaal is één grandioos, spiritueel, mythisch fundament van de relatie tussen het joodse volk en God voor alle tijden. „... Ook wil ik dat jij aan je kinderen en kleinkinderen kunt vertellen ... Dan zullen jullie inzien dat ik de Eeuwige ben." Het is ontworpen als een onvergetelijke, dramatische les over de macht van God, die de echte macht in het heelal is, om welke menselijke nep-goden dan ook zoals farao (waarvan zijn volk tenslotte geloofde dat hij een god was) te overwinnen.

Maar de rabbijnen zijn niet tevreden wanneer ze alleen maar kunnen zeggen dat God farao's hart verhardde, zodat God iets kon aantonen wat we door de generaties heen nooit zouden vergeten (alhoewel dat wel gebeurde). Voor hen was het, binnen het kader van de morele richtlijnen van hun ethische wereld, van belang dat de farao verantwoordelijk zou zijn voor

zijn daden. Daarom leerden zij ons een belangrijke en overtuigende les over de menselijke natuur. Ze stelden een principe van menselijk gedrag vast met de simpele verklaring "*Ha'adam nifal l'fi p'oelotav*": "Een mens wordt gevormd door zijn/haar eigen daden".

De wijsheid waarmee zij dit dilemma benaderden bevat een waarheid voor ons allen: dat een ieder van ons uiteindelijk een vrije wil heeft om ons eigen pad te kiezen. De beslissingen die we nemen, de daden die we verrichten, maken ons onvermijdelijk en stap voor stap tot de éne soort persoon of de andere. Iedere keus heeft consequenties, zelfs wanneer zij afzonderlijk bekeken weinig impact lijken te hebben. Denk maar eens aan de simpele stappen die men neemt en die uiteindelijk tot allerlei verslavingen kunnen leiden, en je begrijpt wat de rabbijnen bedoelden.

Zij geloofden dat God slechts één ding hoefde te doen om farao's hart te "verharden": hem simpelweg toestaan de keuzes te blijven maken die hij al maakte, het pad te nemen dat hij al nam en het onvermijdelijke resultaat was een wreed hart, onverschillig voor menselijk lijden.

De echte les voor ons is dat we ons elke dag moeten beseffen dat alles wat we doen meetelt. Iedere beslissing doet er toe. Iedere keuze heeft een effect op ons, op onze toekomstige keuzes, op ons zelfbeeld, en op de persoon die we uiteindelijk worden.